

Ὁ Ἀκαδημαϊκὸς κ. Διονύσιος Ζακυθηνὸς λέγει τὰ ἐξῆς:

Ἔχω τὴν τιμὴν νὰ παρουσιάσω εἰς τὴν Ἀκαδημίαν τὸν ὀγκώδη καὶ λαμπρὸν τόμον τῶν « Συμμερίκτων » τοῦ Γεωργίου Ζολώτα (ἐκ σελίδων 735, Ἀθήναι 1983), τὸν ὁποῖον μετὰ πρότασιν τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ ἡμετέρου Ἰδρύματος ἀειμνήστου Ἰωάννου Θεοδωρακοπούλου (28 Μαρτίου 1979), τοῦ συναδέλφου Παναγιώτου Ζέπου καὶ τοῦ ὀμιλοῦντος ἐξέδωκεν ἡ Ἀκαδημία Ἀθηνῶν εἰς τὰ Δημοσιεύματά της.

Ὁ Γεώργιος Ζολώτας ἐγεννήθη τὴν 27 Νοεμβρίου 1845 εἰς τὰ Καρδάμυλα τῆς Χίου, ὅπου ὁ πατήρ του ἤσκει τὰ λειτουργήματα τοῦ ἱερέως καὶ τοῦ διδασκάλου. Κατὰ τὴν παράδοσιν ἡ οἰκογένεια κατήγετο ἀπὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Μυστραῖ τῆς Πελοποννήσου, ἔφερε δὲ τότε τὸ ὄνομα τῶν Φραγκιαδῶν. Τὰ πρῶτα γράμματα ἐδιδάχθη ὁ Γεώργιος Ζολώτας εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅπου ὁ πατήρ του ἐπὶ τι διάστημα ἦτο ἐφημέριος. Εἰς τὴν Χίον ὁ νεαρὸς μαθητὴς ἠτύχησε νὰ ἀκούσῃ τὰ μαθήματα τοῦ τότε γυμνασιάρχου Κωνσταντίνου Κόντου, ὅστις, ἐκτιμήσας τὰς ἐπιδόσεις του, ἔλαβεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν προστασίαν του. Τὰς γυμνασιακὰς του σπουδὰς συνεπλήρωσεν εἰς τὴν Ἐρμούπολιν τῆς Σύρου.

Ἐνωρίτατα ὁ Γεώργιος Ζολώτας ἐστράφη πρὸς τὴν δημοσιογραφίαν. Τῷ 1863 ἐνεγράφη εἰς τὴν Φιλοσοφικὴν Σχολὴν καὶ ἐπεδόθη μετὰ πάθους εἰς τὴν μελέτην τῶν κλασσικῶν Γραμμάτων. Ἀφοῦ δὲ διετέλεσε σχολάρχης εἰς τὴν Κάσον, μετενεγράφη εἰς τὴν Νομικὴν Σχολὴν καὶ ἠσχολήθη εἰς τὴν Δημοσιογραφίαν καὶ τὰς Πολιτικὰς Ἐπιστήμας, συνεργαζόμενος ἀπὸ τοῦ 1880 μέχρι τοῦ 1886 εἰς τὸν « Νεολόγος » καὶ τὴν « Ἐφημερίδα » τοῦ Κορομηλαῖ. Ἡ ἐθνικὴ δρᾶσις τοῦ Ζολώτα ἐκορυφώθη κατὰ τὰ ἔτη 1879 – 1886. Ὁ ἀγὼν του κατὰ τοῦ Βουλγαρικοῦ Σχίσματος καὶ αἱ λαμπραὶ συγγραφαὶ του ὑπὲρ τῆς Ἑλληνικῆς Μακεδονίας κατέστησαν αὐτὸν ἄνδρα ἐθνικόν. Ὡς γραμματεὺς καὶ ψυχὴ τοῦ «Συλλόγου πρὸς Διάδοσιν τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων», συνεργάτης τοῦ Κωνσταντίνου Παπαρρηγοπούλου καὶ τοῦ Γεωργίου Χατζιδάκι, ἀνεδέχθη θαρραλέως τὸ βᾶρος τοῦ μεγάλου ἀγῶνος. Ὅτε δὲ κατὰ τὴν ἀνοιξιν τοῦ 1886 ἀνέλαβε τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γυμνασίου Χίου, οἱ δύο οὗτοι διαπρεπεῖς ἄνδρες εὐρίσκοντο εἰς «δεινὴν ἀμηχανίαν». Ἔλεγεν ὁ ἐθνικὸς ἱστορικός: «Τί μέλλει γενέσθαι ὁ Σύλλογος καὶ τὸ ἐθνικὸν αὐτοῦ ἔργον ἄνευ σοῦ; Μήπως δὲν ἤκουσες πλειστάκις καὶ ἐμὲ καὶ τὸ Συμβούλιον νὰ λέγωμεν ὅτι εἶσαι τὸ κυριώτερον ὄργανον τῆς ἡμετέρας ἐργασίας, la cheville ouvrière, ὡς ἤθελον εἰπεῖν οἱ Γάλλοι».

Ὁ Γεώργιος Ζολώτας, ἀποθανὼν ἀδοκίμως τὴν 5 Ἰουνίου 1906, δὲν ἤδυνήθη νὰ φέρῃ εἰς πέρας τὴν Ἱστορίαν τῆς Χίου. Τύχη ἀγαθῆ, εὐλαβεῖς χεῖρες, αἱ

χειρες τῆς θυγατρὸς του Αἰμιλίας Κ. Σάρου, ἀνεστήλωσαν τὸ μέγα τοῦτο ἔργον: «Ἱστορία τῆς Χίου» συνταχθεῖσα ἐπιμελείᾳ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἰμιλίας Κ. Σάρου καὶ ἐκδοθεῖσα τῇ φροντίδι Φ. Π. Ἀργέντη, Λ. Μ. Καλβοκορέση, Δ. Π. Πετροκοκκίνου, τόμος Α' I, 1921, II, 1923, τόμ. Β', 1924, τόμ. Γ' I 1926, II, 1928. Αἱ αὐταὶ φιλόστοργοι χειρες ἀποκατέστησαν τὸ ἔργον: «Χιὰ κ ὦ ν καὶ Ἐρ υ - θ ρ α ῖ κ ὦ ν ἐ π ι γ ρ α φ ὶ ν Σ υ ν α γ ω γ ῆ» ἐκδιδομένη μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ ὑπὸ τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ Αἰμιλίας Γ. Ζολώτα, περιοδικὸν «Ἀθηνᾶ», τόμ. Κ' (1908).

Ὁ ὀγκώδης τόμος τῶν «Συμμερίκτων» ἔρχεται νὰ συμπληρώσῃ καὶ νὰ φωτίσῃ τὴν εὐγενῆ φυσιογνωμίαν τοῦ Γεωργίου Ζολώτα. Καὶ τὴν ἐκδοσιν ταύτην οἰκεῖται καὶ φίλαι χειρες ἐξεπόνθησαν. Περισσότερον παντὸς ἄλλου ἔργου τοῦ συγγραφέως, τὸ ἐπιβλητικὸν τοῦτο σύγγραμμα ἀποκαλύπτει τὴν τεραστίαν παιδείαν τοῦ ἀνδρός, τὴν ἀπαράμιλλον ἑλληνομάθειαν, τὴν πρὸς τὴν πατρίδα, τὴν μεγάλην καὶ τὴν μικράν, ἀγάπην, τὴν ἀναζήτησιν τοῦ τελείου, τοῦ ὑπευθύνου, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τοῦ κύρους τῆς πανδήμου συγκαταθέσεως, τὴν ὁποίαν ἐνέπνεεν εἰς μίαν ὑπὸ ξένην κυριαρχίαν νῆσον ὁ «Γυμνασιάρχης», διδάσκαλος ἅμα καὶ ἡγέτης. Τὸ μέγα τοῦτο ἔργον, μνημεῖον σοφίας καὶ ἀρετῆς, διαιρεῖται εἰς δύο μεγάλα μέρη: τὰ εἰς πεζὸν λόγον κείμενα (σελίδες 1 - 648) καὶ τὰ ἔμμετρα (σελίδες 649 - 690). Εἰς τὸ παράρτημα περιελήφθησαν ἰδιωτικὰ ἔγγραφα, ἐπιστολαὶ πρὸς τὸν Ζολώταν καὶ ἐπιστολαὶ τοῦ ἰδίου.

Πλὴν τῶν ἐμμέτρων κειμένων, τὰ ὁποῖα ἔχουν γραφῆ εἰς τὴν ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν, εἰς τὸν τόμον περιλαμβάνονται καὶ ποιήματα εἰς τὴν νέαν. Καὶ ταῦτα καὶ ἐκεῖνα μαρτυροῦν περὶ τῆς εὐαισθησίας τοῦ ἀνδρός. Οἱ «Λόγοι» διαιροῦνται εἰς «Σχολικοὺς» (σελίδες 5 - 100), II «Ἐπιμνημοσύνους τῶν Εὐεργετῶν τῆς Παιδείας» (σελίδες 101 - 131), III «Ἐπικηδεῖους καὶ Ἐπιμνημοσύνους», (σελίδες 133 - 217), IV εἰς «Διδαχὰς» (219 - 241), V εἰς «Διαφόρους» (243 - 281). Τὰ «Μελετήματα» (σελίδες 283 - 488) καὶ τὰ «Ἄρθρα καὶ Ὑπομνήματα» (σελίδες 489 - 648) ἀποτελοῦν τὸ κύριον ἐρευνητικὸν καὶ ἐθνικὸν μέρος τοῦ τόμου. Ἀναφέρω μετὰξὺ ἄλλων τοὺς τίτλους: «Περὶ Ἰωάννου Καναβούτζη τοῦ Μαγίστρου», «Ἐπιστολὴ πρὸς τὸν ἐν Καινιξβέργῃ τῆς Πρωσσίας διδάκτορα Μ. Lahnerdt» (σελίδες 335 - 347), τὴν βιβλιογραφίαν, «Πολιορκία καὶ Ἄλωσις τῆς Κωνσταντινουπόλεως ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐν ἔτει 1453» ὑπὸ Α. Γ. Πασπάτη (σελίδες 347 - 378), τὸ ἔργον «Ἐπιγραφαὶ Χίου ἀνέκδοτοι» (σελίδες 394 - 419), τὴν «Περὶ Σκλαβιδῶν» πραγματείαν (σελίδες 430 - 452), τὰ «Γεωγραφικὰ εἰς Παχυμέρην» (σελίδες 480 - 488), τὸ ἄρθρον «Ἡ Ἑλλάς εὐήμερήσει διὰ τῆς Ἑλλάδος» (σελίδες 494 - 515), καὶ πλὴν τοῦ ἄρθρου «Ἡ Ἑλληνικὴ Ναυτιλία» (σελίδες 581 - 615), τὰ δύο μακρὰ συγγράμ-

ματα «Τὸ Βουλγαρικὸν Ζήτημα» (σελίδες 516 – 577) καὶ τὸ «Ἑπόμνημα τῆς 21 Μαΐου 1896» (σελίδες 615 – 648), τὰ ὅποια ἀνέδειξαν τὸν συγγραφέα εἰς τὴν χορείαν τῶν ἐθνικῶν ἀνδρῶν.

Μετ' ἰδιαιτέρας συγκινήσεως ἐπιθυμῶ νὰ ἐπισημάνω τὸ μελέτημα ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ Σκλαβιῶν», ἐκ τῶν πλέον πρωτοτύπων καὶ τῶν λογιωτέρων κειμένων τοῦ τόμου (σελίδες 430 κέ.). Εἰς τὸ κείμενον τοῦτο, ἀναφερόμενον εἰς τὴν Γενοατικὴν περίοδον τῆς Ἱστορίας τῆς Χίου (1346 – 1566), ὁ Γεώργιος Ζολώτας παρέχει τὸ μέτρον τῆς ἐνημερότητός του, τῆς ὀξυνοίας καὶ ὑπεράνω ὄλων τῆς ἀγάπης του πρὸς τὸ πάτριον δοῦλον ἔδαφος. Ὁ ἀρχαῖζων λόγος ἀΐρεται εἰς κομψότητα καὶ συγκίνησιν δυσκόλως συγκρατουμένην. Γράφει μεταξὺ ἄλλων: «Τελευταῖον ἢ πίστις ἦν καὶ παλαιότερον εἶχον καὶ σήμερον ἔχουσιν οἱ τῶν Σκλαβιῶν κάτοχοι καὶ οἰκήτορες καὶ οἱ λοιποὶ Χῖοι, ὅτι καὶ ἡ ἐξημέρωσις τῆς ὀλίγης γεωργησίμου γῆς ἐν τῇ εὐύδρῳ μὲν τραχεία δὲ καὶ κακοπέτρῳ περιοχῇ ταύτῃ ἀνήκει ὅλη ἐξ ἀρχῆς τοῖς Γενοαταῖς προγόνοις, ὡς καὶ ὅτι ἅπασα ἡ καλλίπυργος ποτὲ οἰκοδομία καὶ ἡ λοιπὴ ἐνταῦθα χειρουργία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι Ἰουστινιανῶν ἐπιδημιουργημα ἐν τόπῳ ἀγρίῳ ἀπ' αἰῶνων ἢ εὐτελῶς ὑπὸ τῶν προενοικούντων Ἑλλήνων οἰκουμένῳ, καθιστᾷ εὐλόγως προσφιλέστερον τὸ πατροπαράδοτον τοῦτο κληροδότημα».

Ἀναφερόμενος εἰς τὴν ἔκδοσιν τοῦ πρώτου τόμου τῆς «Ἱστορίας τῆς Χίου», ὁ Γεώργιος Χατζιδάκις ἔγραφε μεταξὺ ἄλλων τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1921 τὰ ἑξῆς: «Οὕτως ἡ Χίος, ἀφοῦ καὶ ἄλλοι πολλοὶ ξένοι καὶ ἡμέτεροι, ἐν οἷς καὶ αὐτὸς ὁ αἰίδιμος Κοραῆς, ἐπεμελήθησαν νὰ παρασκευάσωσι τὴν ἱστορίαν αὐτῆς, ἔτυχε τελευταῖον ἀληθῶς ἐν τῷ Γεωργίῳ Ζολώτῃ τοῦ Ὁμήρου ἐπαινέτου αὐτῆς, ὥστε ἄνευ οὐδεμιᾶς ὑπερβολῆς δύναται νὰ λεχθῆ ὅτι μετὰ τὴν συμπλήρωσιν τῆς δημοσιεύσεως τοῦ ὅλου ἔργου, οὐδεμία ἄλλη Ἑλληνικὴ χώρα, οὐδ' αὐτῆς τῆς περιπέστου Ἀπτικῆς ἐξαιρουμένης, θὰ εἶναι τοσοῦτον ἐπιμελῶς καὶ πολυμερῶς ἐξετασμένη καὶ γνωστὴ εἰς τοὺς φιλόστορας ὅσον ἡ ἑρατεινὴ Χίος».

Εἰς μίαν ἐποχὴν, κατὰ τὴν ὁποίαν ἐπικρατεῖ ἡ σύγχυσις καὶ ἡ παραχάραξις τῶν ἀξιῶν, κατὰ τὴν ὁποίαν νοθεύεται ἡ εὐγένεια τοῦ Ἑλληνικοῦ λόγου, ἡ Δωρικὴ μορφή τοῦ Γεωργίου Ζολώτα προβάλλεται ὡς κανὼν βίου καὶ ἀρετῆς. Μιμητῆς καὶ θαυμαστής τῶν μεγάλων Χίων προκατόχων του, δικαιούται νὰ φέρῃ τὸν τίτλον τοῦ Διδασκάλου, τοῦ ἐθνικοῦ ἀγωνιστοῦ καὶ τοῦ «ἱστοριογράφου» τῆς ὄντως «ἐρατεινῆς» νήσου τοῦ Αἰγαίου.